

**Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут**

Андріюк В.В.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

**Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи
здобувачів вищої освіти денної форми навчання
спеціальності 081**

Івано-Франківськ, 2023

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 4 від 17 січня 2023 р.).

Рецензенти:

- доктор юридичних наук, професор кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права Національного університету “Києво-Могилянська академія”, професор Козюбра М.І.

- доктор юридичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, професор Сворак С.Д.

Андріюк В.В. Порівняльне правознавство. Методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи здобувачів вищої освіти денної форми навчання спеціальності 081. Івано-Франківськ: Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023.

© Андріюк В.В., 2023

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023

ВСТУП

Порівняльне правознавство є однією з вибіркових навчальних дисциплін освітньо-професійної підготовки магістрів зі спеціальності 081 «Право», що вивчається здобувача вищої освіти протягом одного навчального семестру і має на меті оволодіння системою сучасних теоретичних знань про спільні ознаки та специфіку різних національних правових систем світу та їх окремих елементів, загальних принципів та закономірностей їх виникнення, функціонування і розвитку на основі застосування порівняльно-правового методу.

Сучасні умови становлення громадянського суспільства, побудови правової держави, утвердження принципів демократичного суспільства в Україні, удосконалення національного законодавства, реформування усіх сфер життєдіяльності українського суспільства передбачають формування, розвиток і закріплення нового юридичного мислення, правового світогляду, правової культури, в тому числі і високої професійної культури юриста, що немислиме без когнітивного виходу поза межі національної правової системи та долучення до світового правового досвіду.

Метою викладання навчальної дисципліни “Порівняльне правознавство” є ознайомлення здобувачів вищої освіти з особливостями та загальними тенденціями розвитку національних правових систем та їх типів на підставі їх порівняння на генетичному, атрибутивному, структурно-субстанційному та функціональному рівнях, а також формування умінь із застосування теоретичних юридичних знань для здійснення порівняльно-правового аналізу.

При вивченні порівняльного правознавства стоять наступні завдання:

- оволодіння правовим матеріалом щодо різних типів правових систем;

- формування у здобувачів вищої освіти вмінь здійснювати порівняльний аналіз правових явищ, виявляти їх спільні та відмінні риси на підставі встановлення визначених критеріїв порівняння, серед яких найбільш значимі спільність історії виникнення і подальшого розвитку, спільність основних формально-юридичних джерел права, єдність у структурі системи права і норми права, спільність принципів регулювання суспільних відносин, єдність юридичної техніки, включаючи термінологію, юридичні категорії, поняття, конструкції;

- прищеплення навиків застосування понятійного апарату та методологічного інструментарію, що розробляється юридичною компаративістикою;

- формування вмінь систематизувати правові знання щодо особливостей різних правових сімей та здійснювати їх аналіз і узагальнення;

- формування у здобувачів вищої освіти вмінь виявляти загальні тенденції розвитку та взаємовпливу національних правових систем та їх сімей на підставі узагальнення інформації про різні правові системи світу.

Вищезгадані завдання реалізуються шляхом спільної активної роботи викладача та здобувачів вищої освіти на лекційних і семінарських заняттях, а також в процесі самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Остання спрямована на закріплення, розширення і поглиблення знань, одержаних на лекційних та семінарських заняттях. Причому, самостійна робота передбачає прищеплення навиків та вмінь роботи з науковою та навчальною літературою і нормативними джерелами, креативного, правильного та обґрунтованого правового мислення, вмінь проводити самостійний аналіз досліджуваних проблем, здійснювати узагальнення, робити власні висновки.

Навчальна програма з порівняльного правознавства включає також і ряд питань, що виносяться на самостійну роботу здобувачів вищої освіти, а їх обговорення відповідно не включається в обсяг аудиторних годин. Тому вивчення цих питань потребує додаткового часу, який зараховується в самостійну роботу. Причому, на самостійну роботу здобувачів вищої освіти виносяться не тільки питання, які не розглядаються на лекційних та семінарських заняттях, а також і ті питання, що потребують додаткового, поглибленого вивчення. А це в свою чергу дає змогу здобувача вищої освіті суттєво розширити свій світогляд, ознайомитись з різними поглядами і дискусіями вчених, побачити з рекомендованих до відповідних тем джерел дійсну значимість і ступінь розробленості досліджуваних проблем, визначити свою позицію зі спірних аспектів, проявити певну самостійність та креативність мислення.

З цією метою на самостійну роботу здобувача вищої освіті виноситься детальний перелік питань для самостійного вивчення, визначаються ключові поняття розглядуваної теми, в окремих випадках рекомендується виконати схематичні та теоретико-

аналітичні завдання. Сформульовані до кожної теми методичні вказівки допоможуть здобувача вищої освіти зорієнтуватися в навчальному матеріалі, визначити логічну структуру теми та кожного питання, що виноситься на самостійне вивчення, і таким чином самостійно сформувати логічно побудовані, структуровані, чіткі, вичерпні відповіді на поставлені питання.

Вивчення питань, винесених на самостійну роботу здобувачів вищої освіти сприятиме аналізу як традиційних підходів до правових явищ, понять, категорій, так і спробу їх переосмислення в світлі сучасних реалій, що є особливо цінним для сучасної правової освіти. Самостійна робота має на меті стимулювати пізнавальні, інтелектуальні здібності здобувачів вищої освіти до глибшого дослідження питань, що становлять предмет порівняльного правознавства.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти спрямована на вивчення та поглиблення тих питань або окремих їх аспектів, які не охоплюються лекційним курсом і не виносяться для обговорення на семінарських заняттях. Тому здобувачі вищої освіти повинні самостійно вивчити ці питання і підготувати на них відповіді, враховуючи методичні вказівки та рекомендації, що містяться в даному навчально-методичному виданні.

Враховання викладених в цьому навчально-методичному виданні вказівок дозволить ґрунтовно вивчити питання, що становлять предмет порівняльного правознавства, шляхом спільної активної роботи викладача та здобувачів вищої освіти на семінарських заняттях, а також спрямує пізнавальну активність здобувачів вищої освіти на вивчення багатьох важливих дискусійних правових питань, недостатньо висвітлених або взагалі обійдених увагою на лекційних заняттях, сприятиме ґрунтовному засвоєнню знань з дисципліни, здобуттю достатніх та необхідних знань з порівняльного правознавства, розвитку правового мислення та розширенню світогляду здобувачів вищої освіти, що навчаються за спеціальністю 081 «Право».

ТЕМА 1. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Елемент чи аспект теми, що виноситься на самостійне вивчення:

Методологія порівняльного правознавства

В контексті питань, винесених на самостійне вивчення здобувача вищої освіти необхідно звернути особливу увагу на питання методології порівняльного правознавства.

Для того, щоб глибоко і всебічно дослідити свій предмет, з'ясувати його сутність, якісні характеристики, динаміку розвитку, порівняльне правознавство має цілу систему методів дослідження, центральною ланкою якої є порівняльно-правовий метод дослідження. Ця система є складним дослідницьким інструментарієм. Тому важливою є детальна характеристика системи методів, логічних прийомів та засобів пізнання державно-правових явищ. При цьому, перш за все, слід звернути увагу на порівняльно-правовий метод дослідження, визначити його зміст та основні правила застосування.

Крім того, в методологічному плані слід розглянути різні види порівняльно-правових досліджень, правила організації та здійснення порівняльно-правового дослідження, а також критерії порівняльно-правового аналізу об'єктів дослідження.

Питання для самостійної роботи:

1. Методи порівняльного правознавства

- 1.1. Поняття методології та методу юридичної компаративістики.
- 1.2. Класифікація методів порівняльного правознавства.
- 1.3. Характеристика методів наукового пізнання, що застосовуються юридичною компаративістикою.

2. Зміст та правила застосування порівняльно-правового методу.

3. Види порівняльно-правових досліджень і правила їх організації та проведення.

- 3.1. Нормативне та функціональне порівняння: зміст, переваги і недоліки.
- 3.2. Поняття діахронного та синхронного порівняння.
- 3.3. Характеристика внутрішнього та зовнішнього порівнянь.
- 3.4. Бінарне порівняння та мультипорівняння.

- 3.5. Макро-, мікро- та інституціональне порівняння.
- 3.6. Правила організації та здійснення порівняльно-правового дослідження.
- 3.7. Способи оформлення результатів порівняльно-правового дослідження.
- 3.8. Критерії порівняльно-правового аналізу об'єктів дослідження.

Ключові поняття: методологія порівняльного правознавства, порівняльно-правовий метод дослідження, порівняльно-правове дослідження.

Схематичне завдання:

Схематично зобразіть класифікацію досліджень у порівняльному правознавстві із вказівкою найбільш характерних їх ознак.

Література:

1. Лисенко О. Предмет порівняльного правознавства. *Право України*. 2001. № 3.
2. Бигич О.Л. Місце порівняльного методу в правовій методології. *Правова держава: Щорічник наук*. пр. К., 2002. Вип. 13.
3. Оніщенко Н. М. Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2002.
4. Кресін О.В. Функціональний підхід у порівняльному правознавстві. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 30.
5. Дудченко В.В. Порівняльне право: предмет, функції та цілі. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 29.
6. Бигич О.Л. Вплив порівняльно-правових досліджень на розвиток національної правової системи. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2005. Вип. 16.
7. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: дослід порівняльного правознавства: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2005.
8. Мірошниченко М. Системно-інформаційний підхід у дослідженні правової системи. *Право України*. 2006. № 8.

9. Кресін О. В., Луць Л. А., Мережко О. О., Лисенко О. М., Савчук С. В. Порівняльне правознавство у системі юридичних наук: проблеми методології / Ю.С. Шемшученко (ред.). К., 2006.

10. Кресін О. Розвиток порівняльного правознавства в Україні в межах школи соціологічного позитивізму. *Право України*. 2006. № 5.

11. Мірошніченко М. Системно-інформаційний підхід у дослідженні правової системи. *Право України*. 2006. № 8.

12. Кресін О. Розвиток методології порівняльного правознавства: історичний аспект. *Право України*. 2006. № 2.

13. Луць Л.А. Теорія порівняльно-правового методу. Методи та засоби порівняльно-правового дослідження. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2006. Вип. 31.

14. Кресін О. Розвиток методології порівняльного правознавства: історичний аспект. *Право України*. 2006. № 2.

15. Кресін О.В. Історична школа права та розвиток порівняльного правознавства в Україні. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2006. Вип. 17.

16. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: зб. наук. ст. / Ю.С. Шемшученко (голова редкол.), О.В. Кресін (упоряд.) К., 2006.

17. Тихомиров О. Юридична компаративістика як сучасний етап розвитку порівняльного правознавства. *Право України*. 2006. № 5.

18. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: зб. матеріалів міжнар. наук. симпозіуму «Дні порівняльного правознавства» (м. Київ, 8-11 квіт. 2009 р.) / [редкол.: Шемшученко Ю. С. та ін.; упоряд. О. В. Кресін]. К.: Логос, 2009.

19. Ткаченко О. В. Проблема порівняльно-правового неофункціоналізму. Підхід «порівняльне правознавство і економіка». *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2010. Вип. 47.

20. Кресін О. У пошуках компаративних засад юридичної науки. *Вісник Національної академії правових наук України: зб.наук. праць*. 2014. № 4. С. 183-191.

21. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.

22. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.

23. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. 279 с.

24. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ. ТИПОЛОГІЯ ПРАВОВИХ СИСТЕМ СУЧАСНОСТІ

Кожна правова система характеризується певними особливостями, які відображають статику та динаміку правових явищ в конкретній державі. Проте не зважаючи на різноманітність правових систем в світі, все ж прослідковуються спільні риси, певна подібність правових систем деяких держав, що дозволяє згрупувати схожі правові системи, об'єднавши їх в певні типи, правові сім'ї. Треба сказати, що дослідження окремих типів правових систем має на меті краще усвідомлення характерних рис української правової системи.

При вивченні цієї теми здобувача вищої освіти слід з'ясувати поняття, структуру та функції правової системи взагалі, виявити закономірності розвитку правової системи як складного юридичного явища.

Серцевиною теми виступає питання, присвячене аналізу існуючих в науковій та навчальній літературі типологій правових систем світу із дослідженням критеріїв вказаних типологій. При цьому слід звернути увагу на критерії типології правових систем, розроблених в межах таких класичних теоретичних систем як концепція правових сімей Р. Давида та концепція “правового стилю” К. Цвайгерта.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття правової системи та його значення для порівняльного правознавства.

1.1. Характеристика плюралістичної наукової думки щодо визначення поняття “правова система”.

1.2. Поняття та ознаки правової системи.

1.3. Значення категорії “правова система” для юридичної компаративістики.

1.4. Структура правової системи.

1.5. Функції правової системи.

1.6. Співвідношення понять “правова система” і “система права”.

1.7. Закономірності розвитку правової системи.

2. Типологія правових систем світу: поняття, критерії.

2.1. Поняття “правова сім’я”, “тип правової системи” та їх значення для юридичної науки.

2.2. Проблема типології правових систем світу.

2.3. Критерії типології правових систем світу.

Ключові поняття: правова система, тип правової системи, правова сім’я.

Схематичне завдання:

Накресліть розгорнуту схему типології правових систем світу за різними критеріями.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Визначте та здійсніть обґрунтований аналіз причин різноманітності правових систем світу.

2. Проаналізуйте особливості генезису, джерельної бази, правових засад, принципів, структурних та техніко-юридичних моментів різних типів правових систем світу.

Додаткові питання:

1. Концепція правових сімей Р. Давида.

2. Концепція “правового стилю” К. Цвайгерта.

Література:

1. Стретович В. Правова система України: загальна характеристика сучасного етапу формування. Право України. 1998. № 2.

2. Герас Р.С. Правова система України: структура, основні принципи та функції. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук.* пр. 2001. Вип. 14.

3. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії: Монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002.

4. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні. К., 2002.

5. Луць Л. Структура правової системи суспільства: загальнотеоретичні аспекти. *Право України*. 2002. № 9.
6. Харитонов Є., Харитонova О. Європейські правові системи: проблеми класифікації. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 2.
7. Бобровник С.В. Правова система, правова надбудова та механізм правового регулювання: співвідношення понять. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2002. Вип. 13.
8. Мірошніченко М. Методологічні передумови класифікації правової системи України. *Право України*. 2003. № 11.
9. Зайчук О. Середовище права та формування правових систем сучасності. *Право України*. 2003. № 12.
10. Зайчук О., Оніщенко Н. Середовище права та формування правових систем сучасності. *Право України*. 2003. № 12.
11. Мірошніченко М.І. Правовий стиль – критерії типологізації правової системи України. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2003. Вип. 20.
12. Бехруз Х. К вопросу плюрализма теоретических концепций классификаций постсоветских правовых систем. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2003. Вип. 20.
13. Кагадій М. Поняття та елементи правової системи. *Право України*. 2004. № 12.
14. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: Дослід порівняльного правознавства. К.: Ін-т держави і права ім.В.М.Корецького НАН України, 2004.
15. Кармазіна К. Правові стилі (до історії питання). *Право України*. 2005. № 10.
16. Лаба О.В. Механізм гармонізації законодавства України з правовою системою Європейського Союзу: теоретико-правові та практичні проблеми. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 28
17. Руденко Б.Б. Функції правової системи. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 28.
18. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теоретична й практична значущість класифікації правових систем. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2005. Вип. 16.
19. Луць Л.А. Типологізація сучасних правових систем світу: [відкрита лекція]. К.; Сімф.: Логос, 2007.

20. Сунегін С.О. Правова сім'я та правова система: співвідношення категорій, підходи до вивчення та рівні визначення. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2008. Вип. 39.
21. Мірошніченко М.І. Категоріальний статус поняття "правова система" та його пізнавальний і методологічний потенціал у дослідженні генезису правової системи України. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2009. № 43.
22. Становлення, функціонування та розвиток правових систем сучасності: проблеми науки і практики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 145-й річниці створення Одес. нац. ун-ту ім. І.І.Мечникова, 23 квіт. 2010 р., Одеса. Уклад.: І.С. Канзафарова. О.: Астропринт, 2010.
23. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: монографія. Х.: Право, 2011.
24. Оніщенко Н. М., Пархоменко Н. М. Соціальний вимір правової системи. Реалії та перспективи: монографія /Ред.: Ю. С Шемшученко. К.: Юрид. думка, 2011.
25. Оксамитний В. Сучасні правові системи у компаративістському вимірі. *Порівняльне правознавство.* 2012. № 3-4. С. 392-407.
27. Огаренко Т. Структура та функції правової системи. *Підприємництво, господарство і право.* 2013. № 5. С. 12-16.
28. Лук'янов Д. Правова система як предмет порівняльно-правових досліджень: характеристика за теорією систем. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2015. № 2 (81). С. 27-35.
29. Лук'янов Д. Правові системи світу: історія і сучасність правосімейного підходу до їх типологізації. *Право України.* 2015. № 9. С.81-89.
30. Кресін О. В. Правові системи сучасності: взаємодія та конфлікти. *Правова держава.* 2017. Вип. 28. С. 584-587.
31. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.
32. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.
33. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Одророг Т. В., 2019. 279 с.

34. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

ТЕМА 3. ПРАВОВІ СИСТЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО ТИПУ

Елемент чи аспект теми, що виноситься на самостійне вивчення:
Джерела права романо-германської правової сім'ї

Характеристика правових систем романо-германського типу включає також і ознайомлення з їх системою формально-юридичних джерел права.

При вивченні формально-юридичних джерел романо-германського права, насамперед, варто з'ясувати взагалі розуміння джерел права в романо-германській правовій сім'ї та їх класифікацію, оскільки від цього залежить визначеність та статус кожного конкретного формально-юридичного джерела права в межах даної правової сім'ї.

Далі слід встановити статус кожного джерела права, піддавши аналізу спочатку формально-обов'язкові джерела права (нормативно-правовий акт, правовий звичай, нормативно-правовий договір), а також неформальні джерела права (правова доктрина, судова практика та інші). При цьому особливо важливим є усвідомлення характерних рис та значення кожного з джерел права, сфери та способів їх застосування, а також класифікації їх на різні види за значимими критеріями.

Питання для самостійної роботи:

1. Загальна характеристика джерел права в романо-германській правовій сім'ї.

1.1. Визначення та розуміння джерел права в романо-германській правовій сім'ї.

1.2. Класифікація джерел права.

2. Нормативно-правові акти в романо-германській правовій сім'ї.

2.1. Характерні риси та значення нормативно-правового акту в романо-германській правовій сім'ї.

- 2.2. Закон як джерело права в романо-германській правовій сім'ї.
- 3. Правовий звичай у системі джерел романо-германського права.**
- 4. Нормативно-правовий договір як джерело романо-германського права.**
- 5. Загальні принципи в романо-германській правовій сім'ї.**
- 6. Правова доктрина в романо-германській правовій сім'ї.**
- 7. Судова практика в романо-германській правовій сім'ї.**

Література:

1. Онищенко Н.М. Джерела права та правові системи сучасності. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2001. Вип. 12.
2. Категорія "джерело права": наступність та новизна наукової концепції / Д.А. Николок. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 29.
3. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. К.: Юрид. думка, 2008.
4. Ковальова О. Зближення законодавства Європейського Союзу з правовими системами держав-кандидатів на вступ до ЄС. *Право України.* 2003. № 9.
5. Корчевна Л. Українське право і романо-германська традиція. *Право України.* 2004. № 5.
6. Петров Р. Поняття «*acquis communautaire*» у праві Європейського Союзу. *Право України.* 2003. № 9.
7. Харитонов Є., Харитонova О. Європейські правові системи: проблеми класифікації. *Вісник Академії правових наук України.* 2002. № 2.
8. Герак Р.С. Правова система Франції: загальна характеристика структури та джерел права. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2002. Вип. 13.
9. Погребняк С. Вплив судової практики на юридичні акти в романо-германській правовій сім'ї. *Вісник Академії правових наук України.* 2003. № 4.
10. Онищенко Н.М. Національні правові системи і міжнародне право в умовах глобалізації. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 26.
11. Лаба О.В. Механізм гармонізації законодавства України з правовою системою Європейського Союзу: теоретико-правові та

практичні проблеми. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 28.

12. Васецький В.Ю. Права людини в романо-германській правовій системі. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2005. Вип. 16.

13. Задорожний Ю. Роль римського права у контексті формування правової доктрини в країнах романо-германської правової сім'ї. *Право України.* 2006. № 11.

14. Васецький В.Ю. Проблеми співвідношення нормативно-правових і прецедентно-правових засад в англосаксонській та романо-германській правових системах. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2007. Вип. 35.

15. Рабінович С.П. Концепція природи людини у римській юриспруденції: античні витоки уніфікації європейського права. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2008. Вип. 40

16. Сунегін С.О. Статичний елемент романо-германської правової сім'ї - юридичні норми, принципи та інститути. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2008. Вип. 41.

17. Тарахонич Т.І. Романо-германська правова сім'я: основні етапи розвитку. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2008. Вип. 19.

18. Гордимов А.В. Університетська юстиція як складова доктринальних джерел права романо-германської правової системи. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2009. № 46.

19. Ситар І.М., Чернобай О.Л. Романо-германська правова сім'я: гносеологічні та теоретичні аспекти: навч. посіб. Л., 2009.

20. Хворостянкіна А.В. Законодавчі дефініції в правових системах континентального та загального права: порівняння методологічного підходу. *Наук. зап. НаУКМА. Сер. Юрид. науки.* 2009. Т. 90

21. Задорожний Ю. Започаткування римським правом принципів права у країнах романо-германської правової сім'ї. *Право України.* 2010. № 3.

22. Цветкова Ю. До питання про поділ романо-германської правової сім'ї на підсім'ї. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.* 2011. Вип. 86. С. 60-63.

23. Колодяжна В. В. Історія формування та сучасний стан Романо-Германської правової сім'ї. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* 2013. Вип. 1. С. 46-53

24. Шаганенко В. П. Особливості системи права у романо-германській правовій сім'ї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-1 (1). С. 88-91.

25. Дуда С. М. Структура романо-германської правової сім'ї. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Вип. 11. С. 183-186.

26. Поповський Д. П. Застосування суддівського розсуду в країнах романо-германської правової сім'ї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 10-1(1). С. 15-19.

27. Дуда С. М. Закон у системі джерел права романо-германської правової сім'ї. *Митна справа*. 2014. № 1(2.1). С. 80-84

28. Губанов О. О. Правова доктрина як джерело права в межах романо-германської, англосаксонської та релігійно-традиційної правової сім'ї: порівняльна характеристика. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 9-14.

29. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.

30. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.

31. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. 279 с.

32. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

ТЕМА 4. АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА ПРАВОВА СІМ'Я

Елемент чи аспект теми, що виноситься на самостійне вивчення:

Джерела права англо-американської правової сім'ї

Характеристика правових систем англо-американського типу включає також і ознайомлення з їх системою формально-юридичних джерел права.

Під час вивчення формально-юридичних джерел англо-

американського права, насамперед, варто з'ясувати взагалі розуміння джерел права в англо-американській правовій сім'ї та їх класифікацію, оскільки від цього залежить визначеність та статус кожного конкретного формально-юридичного джерела права в межах даної правової сім'ї.

Після цього слід встановити статус кожного джерела права, піддавши аналізу спочатку формально-обов'язкові джерела права (основні джерела права: судовий прецедент, нормативно-правовий акт, а також додаткові джерела права до яких належать правові звичаї, авторитетні публікації в галузі права, що витримали перевірку часом (старовинна доктрина), розум, канонічне право, римське право, судові звіти, матеріали Правової комісії), а також необов'язкові джерела права (законодавство інших країн, *obiter dictum*). При цьому особливо важливим є усвідомлення характерних рис та значення кожного з джерел права, сфери та способів їх застосування, а також класифікації їх на різні види за значимими критеріями.

Питання для самостійної роботи:

1. Поняття та види джерел права в англо-американській правовій сім'ї.

1.1. Характерні риси джерел права в англо-американській правовій сім'ї.

1.2. Класифікація джерел права в англо-американській правовій сім'ї.

2. Правовий прецедент як основне джерело права в англо-американській правовій сім'ї.

2.1. Характерні риси та значення правового прецеденту в англо-американській правовій сім'ї.

2.2. Судовий прецедент як джерело права в англо-американській правовій сім'ї.

3. Закон як джерело права в англо-американській сім'ї.

4. Делеговане законодавство в англо-американській правовій сім'ї.

5. Правовий звичай в англо-американській правовій сім'ї.

6. Інші джерела англо-американського права.

Література:

1. Онищенко Н.М. Джерела права та правові системи сучасності. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2001. Вип. 12.
2. Малишев Б.В. Методологічні аспекти дослідження прецедентної форми права (на прикладі Англії). *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2001. Вип. 14.
3. Малишев Б.В. Судовий прецедент і зловживання судовою владою: досвід правової системи Англії. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 27.
4. Мідзяновська В. Судовий прецедент: структура, види. *Право України.* 2006. № 6.
5. Бернам У. Правовая система США / В.А. Власихин (науч.ред.), А.В. Александров (пер.с англ.). 3. вып. М.: РИО «Новая юстиция», 2006.
6. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. К.: Юрид. думка, 2008.
7. Кучинська О.П. Прецедент: історія та сучасність. Держава та регіони. Сер. Право. 2010. Вип. 4.
8. Ковальова О. Зближення законодавства Європейського Союзу з правовими системами держав-кандидатів на вступ до ЄС. *Право України.* 2003. № 9.
9. Співвідношення загального права і права справедливості (на прикладі правової системи Англії).Л.О. Корчевна. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2003. Вип. 22.
10. Кравчук М. В. Правовая система США. К.: Нора-Друк, 2004.
11. Судовий прецедент і зловживання судовою владою: досвід правової системи Англії.Б.В. Малишев. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 27.
12. Місце закону у правовій системі Англії.С.В. Петренко. *Право і безпека.* 2005. 4, N 4.
13. Бернам У. Правовая система США.В.А. Власихин (науч.ред.), А.В. Александров (пер.с англ.). 3. вып. М.: РИО «Новая юстиция», 2006.
14. Собкова В. Місце судового прецеденту серед інших джерел права у англосаксонській правовій системі. *Право України.* 2007. № 5.
15. Васецький В.Ю. Проблеми співвідношення нормативно-правових і прецедентно-правових засад в англосаксонській та романо-

германській правових системах. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2007. Вип. 35.

16. Хворостянкіна А.В. Законодавчі дефініції в правових системах континентального та загального права: порівняння методологічного підходу. *Наук. зап. НаУКМА. Сер. Юрид. науки.* 2009. Т. 90

17. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність. *Право України.* 2010. № 1.

18. Гураленко Н. А. Судовий прецедент у системі джерел права: філософське та теоретичне осмислення: монографія. Чернівці: Рута, 2012.

19. Крапив'янський А. В. Судовий прецедент – джерело права країн англосаксонської правової сім'ї. *Трипільська цивілізація.* 2012. № 7. С. 63-67

20. Зінченко В. В. Англо-американська модель права та конституціоналізму як інтегративна традиція і вагоме джерело нормативних цінностей сучасної міжнародної правової системи і демократії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.* 2013. № 3. С. 89-101.

21. Губанов О. О. Правова доктрина як джерело права в межах романо-германської, англосаксонської та релігійно-традиційної правової сім'ї: порівняльна характеристика. *Право і суспільство.* 2015. № 6. С. 9-14.

22. Жбадинська Ю. Особливості делегованого законодавства як джерела права в англо-американській правовій сім'ї. *Митна справа.* 2015. № 1(2.2). С. 255-260

23. Lykhova S. The Impact of Globalization on the Penal Legislation of Ukraine. *Proceedings of the National aviation university.* 2016. № 3. С. 125-132.

24. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.

25. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.

26. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Одиног Т. В., 2019. 279 с.

27. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

ТЕМА 5. ЗМІШАНИЙ ТИП ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Тема присвячена змішаному типу правової системи, який формується на основі аутентичного поєднання характерних рис романо-германського та англо-американського типів правової системи, що дозволяє його розглядати в якості окремого типу правової системи (правової сім'ї).

Вивчення цієї теми передбачає визначення спільності історичних коренів виникнення і подальшого розвитку змішаного типу правової системи, єдність основних формально-юридичних джерел права, єдність у змісті та структурі системи права і норми права як її елементарної ланки, спільність принципів регулювання суспільних відносин, єдність юридичної техніки, включаючи термінологію, юридичні категорії, поняття, конструкції, що притаманні для змішаного типу правової системи.

В процесі вивчення історії виникнення та розвитку правових систем змішаного типу слід визначити основні етапи розвитку північноєвропейської (скандинавської) та латиноамериканської груп правових систем, також основні фактори, які найбільше вплинули на формування цих правових груп та визначають їх розвиток до сьогодні.

Далі необхідно вивчити систему джерел права правових систем змішаного типу, а також їх характерні риси. Крім того, ця тема передбачає виявлення особливостей та специфіки північноєвропейської (скандинавської) та латиноамериканської груп правових систем.

Питання для самостійної роботи:

1. Загальна характеристика змішаного типу правової системи.

- 1.1. Історія виникнення та розвитку правових систем змішаного типу.
- 1.2. Основні наукові підходи до розуміння та класифікації правових систем змішаного типу.
- 1.3. Характерні риси правових систем змішаного типу.
- 1.4. Система джерел права правових систем змішаного типу.

2. Особливості північноєвропейської (скандинавської) групи правових систем.

3. Специфіка латиноамериканської групи правових систем.

Ключові поняття: змішаний тип правової системи.

Схематичні завдання:

1. Схематично зобразіть систему джерел права північноєвропейської (скандинавської) та латиноамериканської груп правових систем.

2. У вигляді таблиці схематично зобразіть основні риси правових систем змішаного типу (північноєвропейської та латиноамериканської груп правових систем) за наступними характеристиками:

- 1) Спільність історичних коренів виникнення і подальшого розвитку;
- 2) Спільність формально-юридичних джерел права;
- 3) Єдність у структурі та змісті системи права і норми права;
- 4) Спільність принципів регулювання суспільних відносин;
- 5) Єдність юридичної техніки, включаючи термінологію, юридичні категорії, поняття, конструкції.

Література:

1. Харитонов Є., Харитонova О. Європейські правові системи: проблеми класифікації. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. №2.

2. Ковальова О. Зближення законодавства Європейського Союзу з правовими системами держав-кандидатів на вступ до ЄС. *Право України*. 2003. № 9.

3. Оніщенко Н.М. Національні правові системи і міжнародне право в умовах глобалізації. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 26.

4. Лаба О.В. Механізм гармонізації законодавства України з правовою системою Європейського Союзу: теоретико-правові та практичні проблеми. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 28.

5. Марченко М. Н. Конвергенція романо-германського и англо-саксонського права: [открытая лекция]. К.; Симферополь: Логос, 2007.

6. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. О.: Фенікс, 2009.

7. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. [С. П. Погребняк та ін.]; за заг. ред. акад. О. В. Петришина. Х.: Право, 2011.

8. Бойко І. С. Порівняльне правознавство: навч. посіб..І. С. Бойко, Б. В. Бабін. 2-ге вид. випр. та допов. О.: Фенікс, 2011
9. Порівняльне правознавство: Підручник.[С. П. Погребняк та ін.]; За заг. ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2012.
10. Правові системи сучасності: навч. посіб..Ю. С. Шемшученко, О. Л. Богініч, В. Ю. Васецький, К. П. Вовраженцева, С. Д. Гусарев; Ред.: Ю. С Шемшученко. К.: Юрид. думка, 2012.
11. Правові системи сучасності: навч. посіб..Ю. С. Шемшученко, О. Л. Богініч, В. Ю. Васецький, К. П. Вовраженцева, С. Д. Гусарев; Ред.: Ю. С Шемшученко. К.: Юрид. думка, 2012.
12. Фостер Н. «Змішані правові системи» арабського Близького Сходу. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3-4. С. 283-298.
13. Палмер В. В. Дві конкуруючі теорії змішаних правових систем. *Порівняльне правознавство*. 2013. № 1-2. С. 128-154.
14. Саміло Г. О. Змішані правові системи: проблеми класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 33 (1). С. 46-49.
15. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.
16. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.
17. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. 279 с.
18. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

ТЕМА 6. РЕЛІГІЙНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ

Тема присвячена релігійному типу правової системи. Під час вивчення теми здобувача вищої освіти логічно доцільно і методично необхідно звернути увагу на спільність генезису правових систем в межах даного типу, єдність або, принаймні, схожість джерел (форм) права, системи права та її структурних елементів, зокрема, норми права, принципів права, юридичної термінології та правових конструкцій, способів та форм викладу правових норм.

В процесі вивчення історії виникнення та розвитку правових систем релігійного типу слід визначити основні етапи розвитку мусульманського, іудейського, індуського, канонічного права.

Після аналізу історії виникнення та розвитку правових систем релігійного типу необхідно вивчити систему джерел права мусульманського, іудейського, індуського, канонічного права, а також характерні риси вказаних правових систем. Крім того, окремо варто виділити особливості сучасного права Індії та Ізраїлю як таких, що не співпадають з індуським та іудейським правом.

Питання для самостійної роботи:

1. Загальна характеристика правових систем релігійного типу.

- 1.1. Зародження та основні етапи розвитку правових систем релігійного типу.
- 1.2. Основні наукові підходи до класифікації правових систем релігійного типу.
- 1.3. Структура релігійної правової сім'ї.
- 1.4. Характерні риси правових систем релігійної орієнтації.

2. Мусульманське (ісламське) право.

- 2.1. Плюралістична наукова думка щодо визначення мусульманського права.
- 2.2. Загальна характеристика мусульманського права. Ознаки мусульманського права.
- 2.3. Джерела мусульманського права.
- 2.4. Право сучасних мусульманських держав.

3. Індуське право.

- 3.1. Загальна характеристика індуського права. Специфіка індуського права.
- 3.2. Джерела індуського права.
- 3.3. Сучасне право Індії.

4. Іудейське (єврейське) право.

- 4.1. Загальна характеристика іудейського права. Характерні риси іудейського права.
- 4.2. Система джерел іудейського права.
- 4.3. Сучасне право Ізраїлю.

5. Канонічне право.

- 5.1. Загальна характеристика канонічного права.
- 5.2. Джерела канонічного права.

5.3. Застосування канонічного права в сучасному світі.

Ключові поняття: релігійний тип правової системи.

Схематичні завдання:

1. Схематично зобразить систему джерел права релігійного типу правової системи (окремо для мусульманського, іудейського, індуського, канонічного).

2. У вигляді таблиці схематично зобразить основні риси релігійного (окремо для мусульманського, іудейського, індуського, канонічного) типу правової системи за наступними характеристиками:

- 1) Спільність історичних коренів виникнення і подальшого розвитку;
- 2) Спільність формально-юридичних джерел права;
- 3) Єдність у структурі та змісті системи права і норми права;
- 4) Спільність принципів регулювання суспільних відносин;
- 5) Єдність юридичної техніки, включаючи термінологію, юридичні категорії, поняття, конструкції.

Реферати:

1. Мусульманське (ісламське) право.
2. Сучасне право Індії.
3. Сучасне право Ізраїлю.
4. Застосування канонічного права в сучасному світі.

Література:

1. Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. К.: Вілбор, 1997.
2. Шокіна Т.В. Вплив історичних джерел мусульманського права на становлення мусульманської доктрини права. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2003. Вип. 22.
3. Корчевна Л.О. Східна традиція права як проблема. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 24.
4. Гречанюк С.В. Проблеми застосування мусульманського права. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 28.
5. Дудченко В.В. Іудейське право: до проблеми виникнення, обґрунтування та взаємодії із сучасним ізраїльським правом. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2006. Вип. 32.

6. Бехруз Х. Исламские традиции права: Моногр. О.: Юрид. л-ра, 2006.
7. Васянович О.А. Вплив основних постулатів ісламу на формування права мусульман. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2008. Вип. 39.
8. Васянович О.А. Відображення звичаїв індусів у сучасному праві Індії. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2008. Вип. 40.
9. Вовк Д. О. Релігійний критерій у типологізації правових систем світу. *Проблеми законності.* 2010. Вип. 112. С. 20-29
10. Ситар І. Методологія дослідження релігійних правових систем. *Порівняльне правознавство.* 2012. № 3-4. С. 169-176
11. Швед З. В. Правова система іудаїзму. *Гілея.* 2013. № 72. С. 588-592.
12. Семеніхін І. В. Правова доктрина в релігійних правових системах (на прикладі мусульманського права). *Форум права.* 2013. № 3. С. 552-566
13. Піх Ю. А. Характерні риси сучасних релігійних правових систем. *Митна справа.* 2015. № 5(2). С. 19-23
14. Лук'янов Д. В. Релігійні правові системи: виклики сучасності. *Проблеми законності.* 2015. Вип. 130. С. 18-27.
15. Лук'янов Д. Релігійні правові системи в сучасному світі: моногр. Харків: Право, 2016. 352 с.
16. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.
17. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.
18. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. 279 с.
19. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

ТЕМА 7. ПРАВОВІ СИСТЕМИ ТРАДИЦІЙНОГО ТИПУ

Тема присвячена традиційному типу правової системи. Під час вивчення теми здобувача вищої освіти логічно доцільно і методично необхідно звернути увагу на спільність генезису правових систем в межах даного типу, єдність або, принаймні, схожість джерел (форм) права, принципів права, системи права та її структурних елементів, зокрема, норми права, юридичної термінології та правових конструкцій, способів та форм викладу правових норм.

В процесі вивчення історії виникнення та розвитку правових систем традиційного типу слід визначити основні етапи розвитку далекосхідного (китайського, японського) права та звичаєвих правових систем Африки і Мадагаскару, особливостей правових трансформацій, що проходили в межах даного типу правових систем.

Після аналізу історії виникнення та розвитку правових систем традиційного типу необхідно вивчити систему джерел далекосхідного (китайського, японського) права та джерел права в звичаєвих правових системах Африки і Мадагаскару, а також характерні інші характерні риси вказаних правових систем. Крім того, окремо варто виділити особливості сучасного права Китаю та Японії як таких, що не співпадають з китайським та японським правом.

Питання для самостійної роботи:

1. Загальна характеристика правових систем традиційного типу.

- 1.1. Поняття і структура традиційної правової сім'ї.
- 1.2. Характерні риси традиційних правових систем.
- 1.3. Система джерел традиційного права.

2. Правові системи країн Далекого Сходу.

- 2.1. Специфіка правових систем країн Далекого Сходу.
- 2.2. Правова система Китаю.
- 2.3. Правова система Японії.

3. Правові системи держав Африки і Мадагаскару.

Ключові поняття: традиційний тип правової системи.

Схематичні завдання:

1. Схематично зобразіть систему джерел далекосхідного (китайського, японського) права та джерел права в звичаєвих правових системах Африки і Мадагаскару.

2. У вигляді таблиці схематично зобразіть основні риси традиційного типу правової системи (далекосхідного права та звичаєвих правових систем Африки і Мадагаскару) за наступними характеристиками:

- 1) Спільність історичних коренів виникнення і подальшого розвитку;
- 2) Спільність формально-юридичних джерел права;
- 3) Єдність у структурі та змісті системи права і норми права;
- 4) Спільність принципів регулювання суспільних відносин;
- 5) Єдність юридичної техніки, включаючи термінологію, юридичні категорії, поняття, конструкції.

Реферат:

1. Далекосхідне право: зміст, форма, структура та особливості розвитку.
2. Правова система Китаю.
3. Правова система Японії.
4. Сучасні правові системи держав Африки і Мадагаскару.

Література:

1. Васянович О.А. Теоретичні аспекти класифікації правових звичаїв. Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. 2008. Вип. 41.
2. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. О.: Фенікс, 2009.
3. Актуальні питання японістики. Мовна картина світу японців. Японське сакральне право та його мовне віддзеркалення в євразійському контексті. Ю. Л. Мосенкіс, М. В. Якименко, Д. І. Переверзев; Акад. наук вищ. освіти України. 2-ге вид. К.; Умань, 2011.
4. Порівняльне правознавство: Підручник. [С. П. Погребняк та ін.]; За заг. ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2012.
5. Порівняльне правознавство: Хрестоматія для юридичних вищих навчальних закладів і факультетів: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім.

Ярослава Мудрого; [уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов]. Харків: Право, 2016. 1023 с.

6. Порівняльне правознавство у таблицях [Текст]: навч. посіб. для юрид. ВНЗ і ф-тів. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; [авт.-уклад.] О. В. Петришин [та ін.]. Харків: Право, 2016. 162 с.

7. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.

8. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.

9. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. 279 с.

10. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

ТЕМА 8. СОЦІАЛІСТИЧНА ПРАВОВА СИСТЕМА

Тема присвячена соціалістичним правовим системам. Вивчення цієї теми передбачає визначення спільності історичних першоджерел виникнення і подальшого розвитку соціалістичних правових систем, спільність основних формально-юридичних джерел права, єдність у структурі системи права і норми права, спільність принципів регулювання суспільних відносин, єдність юридичної техніки, включаючи термінологію, юридичні категорії, поняття, конструкції, що притаманні для соціалістичного права.

В процесі вивчення історії виникнення та розвитку сучасних соціалістичних правових систем слід визначити основні етапи їх розвитку та основні фактори, які найбільше вплинули на формування цих правових систем та визначають їх розвиток до сьогодні.

Далі необхідно вивчити систему джерел права соціалістичних правових систем, а також їх характерні риси. Крім того, ця тема передбачає виявлення особливостей та специфіки сучасних соціалістичних правових систем.

Питання для самостійної роботи:

1. Загальна характеристика соціалістичного типу правової системи.

- 1.1. Історія виникнення та розвитку правових систем соціалістичного типу.
  - 1.2. Основні наукові підходи до розуміння та класифікації правових систем соціалістичного типу.
  - 1.3. Характерні риси правових систем соціалістичного типу.
  - 1.4. Особливості системи джерел права соціалістичної правової сім'ї.
- 2. Сучасні соціалістичні правові системи.**

Ключові поняття: соціалістичний тип правової системи.

Схематичне завдання:

У вигляді таблиці схематично зобразіть основні риси соціалістичного типу правової системи за наступними характеристиками:

- 1) Спільність історичних коренів виникнення і подальшого розвитку;
- 2) Спільність формально-юридичних джерел права;
- 3) Єдність у структурі та змісті системи права і норми права;
- 4) Спільність принципів регулювання суспільних відносин;
- 5) Єдність юридичної техніки, включаючи термінологію, юридичні категорії, поняття, конструкції.

Література:

1. Бехруз Х. К вопросу плюрализма теоретических концепций классификаций постсоветских правовых систем. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2003. Вип. 20.
2. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук. пр. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. За ред. С. В. Ківалова, Ю. С. Шемшученка; упоряд. Х. Н. Бехруз, О. В. Кресін, Ю. Ю. Акіменко. О.: Фенікс, 2013. 340 с.
3. Трембіцький А. М. Порівняльне правознавство: Навч.-метод. посіб. Трембіцький А. М., Циганюк Ю. В. 2-ге вид., допов. Хмельницький: ІРД, 2014. 216 с.
4. Порівняльне правознавство: Хрестоматія для юридичних вищих навчальних закладів і факультетів: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. Харків: Право, 2016. 1023 с.

5. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.

6. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.

7. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. 279 с.

8. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

ТЕМА 9. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Тема присвячена правовій системі України. Ця тема передбачає вивчення історичних передумов виникнення і подальшого розвитку правової системи України, системи формально-юридичних джерел права, системи права, норми права, принципів правового регулювання, юридичної техніки, включаючи термінологію, юридичні категорії, поняття, конструкції, що притаманні для українського права.

В процесі вивчення історії виникнення та розвитку правової системи України слід визначити основні етапи її розвитку та основні фактори, які найбільше вплинули на її формування та визначає її розвиток до сьогодні.

Далі необхідно вивчити систему формально-юридичних джерел українського права, а також їх характерні риси. Крім того, ця тема передбачає виявлення особливостей, специфіки та місця правової системи України серед правових систем світу.

Питання для самостійної роботи:

1. Історичні і соціально-культурні витоки української правової системи.
2. Становлення і розвиток правової системи України.
3. Характерні риси сучасної правової системи України та її зв'язок з правовими системами світу.
4. Місце правової системи України серед правових систем світу.

Схематичні завдання:

1. У вигляді таблиці схематично зобразіть основні риси правової системи України за наступними характеристиками:

1) Спільність історичних коренів виникнення і подальшого розвитку;

2) Спільність формально-юридичних джерел права;

3) Єдність у структурі та змісті системи права і норми права;

4) Спільність принципів регулювання суспільних відносин;

5) Єдність юридичної техніки, включаючи термінологію, юридичні категорії, поняття, конструкції.

2. Схематично зобразіть систему джерел українського права.

Теоретико-аналітичне завдання:

1. Проаналізуйте та визначте характерні риси сучасної правової системи України.

2. Визначте зміст, форми та ступінь взаємовпливу держави та інших елементів політичної системи суспільства.

Додаткові питання:

1. Українське право і романо-германська традиція.

2. Правова система України: загальна характеристика сучасного етапу формування.

3. Тенденції розвитку сучасної правової системи України та проблеми правової реформи.

Література:

1. Шемшученко Ю.С. Теоретичні засади реформування правової системи України. *Правова держава*. К., 1996. №7.

2. Стретович В. Правова система України: загальна характеристика сучасного етапу формування. *Право України*. 1998. № 2.

3. Герак Р.С. Правова система України: структура, основні принципи та функції. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2001. Вип. 14.

4. Садовская О.Н. Место правовых систем Италии и Украины среди правовых систем мира. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2001. Вип. 13.

5. Луць Л.А. Тенденції розвитку сучасної правової системи України та проблеми правової реформи. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2002. Вип. 17.
6. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні. К., 2002.
7. Євграфова Є.П. До питання про форму права України. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2002. Вип. 17.
8. Мірошніченко М. Методологічні передумови класифікації правової системи України. *Право України.* 2003. № 11.
9. Васецький В.Ю. Правова система України на сучасному етапі: стан та перспективи розвитку. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2003. Вип. 20.
10. Скакун О. Ф. Правова система України на правовій карті світу: Наукові доп. Ін-ту держ. будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України. Х.: Еспада, 2004.
11. Корчевна Л. Українське право і романо-германська традиція. *Право України.* 2004. № 5.
12. Прилипко С.М. Деякі питання імплементації міжнародних норм у правову систему України. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 24.
13. Поволокіна К.П. Правова система України: історія, сучасний стан та перспективи розвитку. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 25.
14. Васецький В.Ю. Сучасний стан правової системи України: концептуальні підходи. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 23.
15. Мірошніченко М.І. Генезис правової системи України (особливості синергетичного аналізу). *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2004. Вип. 15.
16. Лаба О.В. Механізм гармонізації законодавства України з правовою системою Європейського Союзу: теоретико-правові та практичні проблеми. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 28.
17. Богініч О.Л. Природно-правові засади у правовій системі України. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2005. Вип. 16.
18. Куценко І.В. Система джерел права в Україні. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2006. Вип. 17.

19. Мірошніченко М. Системно-інформаційний підхід у контексті методологічного забезпечення наукового аналізу проблем теорії правової системи України. *Право України*. 2007. № 6.

20. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / М.В. Цвік, О.В. Петришин, В.Я. Тацій, С.І. Максимов, М.І. Панов, П.М. Рабінович. Х.: Право, 2008.

21. Оніщенко Н. М. Проблеми розвитку національної правової системи. *Правова держава: щорічник наук. пр.* 2009. Вип. 20.

22. Радутний О.Е. Звичай як джерело кримінального права. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2009. Вип. 45.

23. Гордимов А.В. Місце і роль доктрини у загальній системі джерел права. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2009. № 43.

24. Огаренко Т.О. Правова система України: соціально-правовий аналіз вихідних засад формування. *Держава та регіони. Сер. Право*. 2010.

25. Соловйов О. В. Застосування практики Страсбурзького суду як джерела права (за матеріалами рішень і ухвал Верховного Суду України). *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2010. Вип. 48.

26. Ісмайлов К. Ю. Вплив рішень Європейського Суду з прав людини на систему джерел права України. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2011. Вип. 51.

27. Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності: монографія / Н. М. Оніщенко, О. Г. Варич, Т. І. Тарахонич, О. М. Мельник, О. В. Потехін. К.: Кондор, 2012.

28. Бошицький Ю. Л. Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності: моногр. Київ: Кондор, 2012. 616 с.

29. Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності: монографія / Н.М. Оніщенко, О.Г. Варич, Т.І. Тарахонич, О.М. Мельник, О.В. Потехін; ред. Ю. Л. Бошицький; НАН України, Київ. ун-т права. - К.: Кондор, 2012. - 614 с.

30. Хаустова М. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 54-64.

31. Удовика Л. Г. Правова система України: глобалізаційні трансформації: моногр. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2014. 319 с.

32. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.

33. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.

34. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. 279 с.

35. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

ТЕМА 10. ПЕРЕДУМОВИ ТА МЕХАНІЗМ ЗБЛИЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Епоха глобалізації та породжені нею інтеграційні процеси шляхом взаємодії правових систем ставлять перед юридичною наукою, в тому числі і перед порівняльним правознавством завдання використання потенціалу різних правових систем у виконанні масштабних завдань, що стосуються всього людства або його частини. Крім того, постійний діалог правових систем і правових культур, що відбувається в процесі співіснування цивілізацій, призводить до зближення правових систем.

Ця тема присвячена передумовам та механізму зближення правових систем в сучасних умовах і є актуальною, оскільки зближення правових систем зумовлює правову інтеграцію і формування не тільки локальних, але й загальних правових просторів.

При вивченні цієї теми спочатку слід почати з правової акультурації та її значення для зближення правових систем, а також попередження і вирішення юридичних колізій. Після з'ясування вказаних питань доцільно освоїти поняття та форми зближення національних правових систем та законодавств.

Питання для самостійної роботи:

1. Правова акультурація та її значення для зближення правових систем.
2. Попередження і вирішення юридичних колізій.
3. Поняття та форми зближення національних законодавств.
4. Гармонізація законодавства.
5. Модельні законодавчі акти.
6. Уніфікація правових норм.
7. Імплементация норм міжнародного права в національне законодавство.
8. Поняття і значення міжнародно-правової допомоги.

Література:

1. Харитонов Є., Харитонova О. Європейські правові системи: проблеми класифікації. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 2.
2. Луць Л.А. Проблеми взаємодії національних та міждержавних правових систем. *Правова держава: Щорічник наук. пр.* 2002. Вип. 13.
3. Зайчук О. Середовище права та формування правових систем сучасності. *Право України*. 2003. № 12.
4. Ковальова О. Зближення законодавства Європейського Союзу з правовими системами держав-кандидатів на вступ до ЄС. *Право України*. 2003. № 9.
5. Корчевна Л. Українське право і романо-германська традиція. *Право України*. 2004. № 5.
6. Оніщенко Н.М. Національні правові системи і міжнародне право в умовах глобалізації. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 26.
7. Лаба О.В. Механізм гармонізації законодавства України з правовою системою Європейського Союзу: теоретико-правові та практичні проблеми. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2005. Вип. 28.
8. Марченко М. Н. Конвергенція романо-германського и англо-саксонського права: [открытая лекция]. К.; Симферополь: Логос, 2007.
9. Поволокіна К.П. Сучасні трансформаційні процеси правового розвитку (взаємодія та взаємовплив правових систем). *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2007. Вип. 36.

10. Васецький В.Ю. Проблеми співвідношення нормативно-правових і прецедентно-правових засад в англосаксонській та романо-германській правових системах. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр.* 2007. Вип. 35.

11. Трансформація правової системи України: євроінтеграційний вимір: [монографія]. В.Д. Гвоздецький, О.Г. Мурашин, М.Г. Патей-Братасюк, С.Г. Благівісний, В.М. Братасюк, О.І. Логвиненко. К.: Логос, 2009.

12. Гомонай В.В. Зближення законодавства України з правовою системою Європейського Союзу. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2009. Вип. 44.

13. Хаустов М. Правова система серед інших узагальнюючих категорій правової науки. *Вісник Академії правових наук України.* 2010. № 4. С. 48-57.

14. Оксамитний В. Міждержавні правові системи як реальність сучасного світу. *Порівняльне правознавство.* 2013. № 1-2. С. 286-299.

15. Ситар І. М. Методологія порівняльного правознавства в контексті акультураційних процесів (комплексний аналіз). *Часопис Київського університету права.* 2014. № 2. С. 39-45.

16. Хаустова М. Г. Ідеологічна складова правової системи в умовах її модернізації. *Право і суспільство.* 2015. № 2. С. 58-64.

17. Козюбра М. І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки.* 2016. Т. 181. С. 3-11.

18. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.

19. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.

20. Європейський Союз: теорія і практика інтеграції заради успіху: навчальний посібник. За заг. ред. А. В. Матвійчука. Рівне: Волин. обереги, 2019. 156 с.

21. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Одрог Т. В., 2019. 279 с.

22. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Zweigert, K., & Kötz, H. Introduction to Comparative Law. Oxford University Press. 1998.
2. Watson, A. Comparative Law: Law, Reality and Society. Cambridge University Press. 2010.
3. Miller, R. A., & Zumbansen, P. C. (Eds.). Comparative Law as Transnational Law: A Decade of the German Law Journal. Oxford University Press. 2011
4. Ostien, P., & Tushnet, M. Comparative Legal Systems: Policies and Practices. West Academic Publishing. 2013.
5. Samuel, G. An Introduction to Comparative Law Theory and Method. Hart Publishing. 2014.
6. Ramadan, T. Comparative Law in a Changing World. Edinburgh University Press. 2014.
7. Alexander, N. Globalization and the Future of Comparative Law. Cambridge University Press. 2014.
8. Glendon, M. A., Carozza, P. G., & Picker, C. B. Comparative Legal Traditions. West Academic Publishing. 2018.
9. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности: Пер. с франц. М.: Междунар. отношения, 1996. 400 с.
10. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах и определениях: Общая и Особенная части. М.: Дело, 2002. 464 с.
11. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности). Под ред. В. А. Туманова. М.: Юрист, 2003. 448 с.
12. Цвайгерт К., Кетц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: Пер. с нем.: В 2 т. М.: Междунар. отношения, 2000. Т. 1. Основы. 480 с.
13. Харитонов О.І., Харитонов Є.О. Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції. Х.: Одісей. 2002. 592 с.
14. Бехруз Х. Введение в сравнительное правоведение. Одеса: Юрид. лит., 2002. 328 с.
15. Порівняльне правознавство. В.Д Ткаченко, С.П. Погребняк. Д.В. Лук'янов; За ред. В.Д. Ткаченка. Х.: Право, 2003. 274 с.
16. Дмитрієв А. І., Шепель А. О. Порівняльне правознавство. Відп. ред. В Н. Денисов. К.: Юстініан, 2003. 184 с.

17. Чернецька О. В., Шилінгов В. С. Правові системи сучасності: Навч. посібник. Ірпінь, 2003. 102 с.
18. Журавський В. С., Зайчук О. В., Копиленко О. Л., Оніщенко Н. М. Правові системи сучасності: Глобалізація. Демократизм. Розвиток. За заг. ред. В.С Журавського. К.: Юрінком Інтер, 2003. 296 с.
19. Голяк Л. В., Мацко А. С., Тюріна О. В. Порівняльне правознавство: Курс лекцій. Міжрегіональна академія управління персоналом. К.: МАУП, 2004. 200 с.
20. Зайчук О. В., Журавський В. С., Оніщенко Н. М., Тимошенко В. І., Бобровник С. В. Вступ до теорії правових систем. К.: Юридична думка, 2006. 432 с.
21. Копиленко О. Л., Зайчук О. В., Оніщенко Н. М., Журавський В. С., Тихомиров О. Д. Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження). К.: Фенікс, 2007. 430 с.
22. Порівняльне правознавство: антологія української компаративістики XIX-XX століть. О.В. Кресін (ред.). К.: Логос, 2008. 294 с.
23. Шемшученко Ю. С., Копиленко О. Л., Зайчук О. В., Оніщенко Н. М., Зайчук Ю. В., Тарахонич Т. І. Порівняльне правознавство (правові системи світу). Н.М. Оніщенко (ред.). К.: Парламентське видавництво, 2008. 488 с.
24. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. О.: Фенікс, 2009. 461 с.
25. Ситар І. М. Правові системи сучасності (західна традиція права): Навч. посіб. Л., 2009. 408 с.
26. Бойко І. С. Порівняльне правознавство: навч. посіб.. І. С. Бойко, Б. В. Бабін. 2-ге вид. випр. та допов. О.: Фенікс, 2011. 152 с.
27. Порівняльне правознавство: Підручник. [С. П. Погребняк та ін.]; За заг. ред. О. В. Петришина. Х.: Право, 2012. 272 с.
28. Правові системи сучасності: навч. посіб.. Ю. С. Шемшученко, О. Л. Богініч, В. Ю. Васецький, К. П. Вовраженцева, С. Д. Гусарєв; Ред.: Ю. С Шемшученко. К.: Юрид. думка, 2012. 490 с.
29. Порівняльне правознавство: Підручник. Упоряд.: Бисага Ю. М. та ін. Ужгород; Херсон: Гельветика, 2013. 230 с.
30. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук. пр. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН

України. За ред. С. В. Ківалова, Ю. С. Шемшученка; упоряд. Х. Н. Бехруз, О. В. Кресін, Ю. Ю. Акіменко. О.: Фенікс, 2013. 340 с.

31. Трємбїцький А. М. Порівняльне правознавство: Навч.-метод. посіб..Трємбїцький А. М., Циганюк Ю. В. 2-ге вид., допов. Хмельницький: ІРД, 2014. 216 с.

32. Порівняльне правознавство: Хрестоматія для юридичних вищих навчальних закладів і факультетів: Навч. посіб..Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Уклад.: О. В. Петришин, О. В. Зінченко, Д. В. Лук'янов. Харків: Право, 2016. 1023 с.

33. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Авт.-уклад. О. В. Петришин та ін. 2-ге вид., змін. Харків: Право, 2018. 164 с.

34. Правова карта сучасного світу. Навчальний посібник. Петришин О.В., Зінченко О.В. Харків: Право, 2018. 508 с.

35. Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2019. 279 с.

36. Петришин О.В., Зінченко О.В., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство у таблицях: Навч. посіб. Харків: Право, 2021. 164 с.